

Van klooster tot archiefdienst

Bezoekers zijn altijd weer onder de indruk als zij voor de eerste keer onze archiefdienst aan de Sint Pieterstraat betreden. Het Historisch Centrum Limburg bevindt zich dan ook in een prachtig gebouw dat nog steeds de sfeer van vroeger eeuwen uitademt. Een geluk dat de autoriteiten in de jaren 80 van de vorige eeuw besloten om de archiefdienst in het gebouw te laten, waarin het zich al sinds 1881 bevindt, en niet om die te laten verhuizen naar een spiksplinternieuw gebouw ergens in een buitenwijk, zoals enige tijd serieus is overwogen. Het gebruik van het pand is het behoud van het pand. Dat gaat zeker op voor het Minderbroedersklooster. De noodzakelijke restauraties en verbouwingen in de loop der tijd hebben ervoor gezorgd dat nu in het centrum van Maastricht een indrukwekkend monument staat dat bijdraagt aan de aantrekkelijkheid van de stad. Dit artikel behandelt de geschiedenis en de functies van dit gebouw tot omstreeks 1880, toen hierin een archiefdienst werd gevestigd.

Oorspronkelijk gebouwd als Minderbroedersklooster, in het begin van de 14e eeuw, is het klooster door de Minderbroeders tot 1639 bewoond gebleven. Van deze periode zijn de archiefstukken door oorlogsgeweld verloren gegaan. Ontzettend jammer, want hierdoor is het papieren geheugen definitief verdwenen. Er is wel een aantal feiten bekend: bijvoorbeeld dat in 1234 de Minderbroeders, een bedelorde, toestemming kregen om zich in Maastricht te vestigen, dat het bekende genadebeeld Sterre der Zee oorspronkelijk een geschenk was aan de Minderbroeders, dat het na verloop van tijd financieel met de broeders redelijk goed ging en dat er pogingen zijn geweest om de oorspronkelijke leefregel in het klooster te herstellen.

Door de mislukte

In deze kloostertuin, waarin de taxushagen nog de grens aangeven van de kruisgang, konden de Minderbroeders van de rust genieten.

(foto J. van Kronenberg)

Omstreeks 1840 tekende Philip Van Gulpen dit zicht op het interieur van de Minderbroederskerk. De ruimte op de voorgrond, het schip, doet nu dienst als studiezaal.

poging Maastricht weer in handen van de katholieke Spanjaarden te spelen, kwam er een einde aan het verblijf van de Minderbroeders in dit gebouw. Vanaf ongeveer 1639 tot 1867, het jaar waarin Maastricht ophield vestingstad te zijn, funtioneerde het gebouw als wapenopslagplaats of arsenaal. De kerk was een uitstekende lokatie om kanonnen en de onderstellen daarvan, affuiten,

en ander oorlogstuig in op te slaan. Dat is mede bekend omdat zich in onze archiefdienst een boek bevindt met prachtige afbeeldingen van de inrichting in die tijd van de kerk, getekend door de bombardier Egidius Pikhard. Zo zijn er bijvoorbeeld een 'Geweer solder' en een 'Buysen solder' waar de ontstekingsbuisen voor bommen, granaten en ander ontplofbare projectielen opgeslagen lagen, getekend. Maar in deze periode heeft het gebouw flink te lijden gehad. Er werd niet al te zachtzinnig mee omgesprongen. De kanonnen zullen heus wel meer dan eens tegen de muren van de kerk zijn gebotst. Verder waren er in de kerk

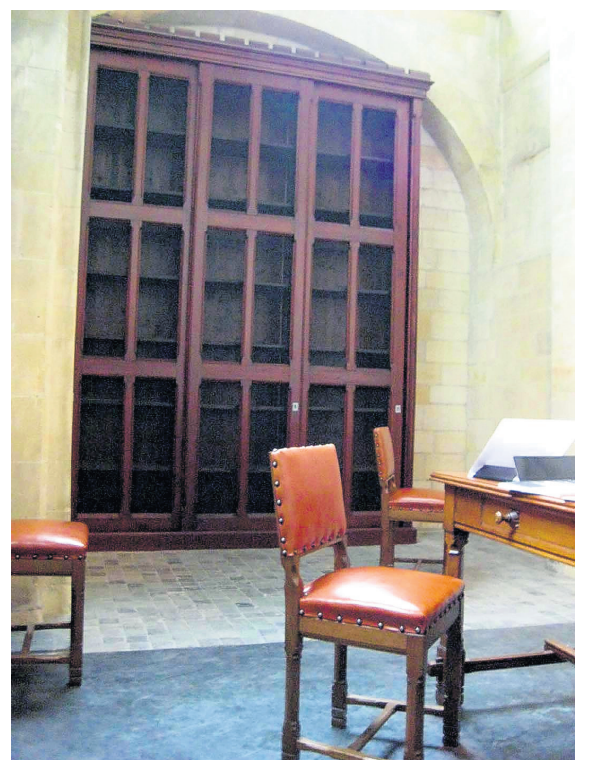
verdiepingen aangebracht om de opslagruimte te vergroten en om lekages tegen te gaan was de binnenkant helemaal zwart geteerd. De ramen waren verkleind en er zijn in de loop der tijd allerlei woningen tegen het complex aangebouwd. Van onderhoud was geen sprake.

In het jaar 1867 werd Maastricht als vestingstad opgeheven. De periode als arsenaal kwam hiermede ten einde. De kerk diende nog enige tijd als gymnasietiekzaal voor soldaten die toen in de Pieterkazerne lagen.

Omstreeks deze tijd werd er naarstig gezocht naar een geschikte ruimte

voor het archief. Dit was ondergebracht in een gebouw in de Lenculensstraat in een vochtige ruimte waar de muizen uit een naburige bakkerij vrij spel hadden. Nu komen een aantal factoren samen die leidden tot het gebruik van de Minderbroederskerk tot een archiefdienst. De archivaris van dat moment, Franquinet, vestigde de aandacht op een eventueel gebruik van dit gebouw. Het Ministerie van Oorlog, eigenaar van de Minderbroederskerk, kwam door het achterstallige onderhoud voor hoge kosten te staan en wilde het gebouw graag kwijt. Op het Ministerie van Binnenlandse Zaken werkte de bekende Maastrichtenaar Victor de Stuers. Victor de Stuers staat bekend als de grondlegger van de Monumentenzorg in Nederland. Dankzij hem is er gelukkig nog heel wat bewaard gebleven aan gebouwen in Maastricht uit vroeger eeuwen in plaats van dat deze door de slopershamer met de grond gelijk werden gemaakt. Hij was werkzaam op de afdeling Kunsten en Wetenschappen, waaronder het archief viel. Kort samengevat: De kerk werd overgedragen aan Binnenlandse Zaken, Victor de Stuers zette zich bijzonder in voor de noodzakelijke restauratie van de kerk en zijn vriend, de bouwmeester Pierre Cuypers, bekend van zijn enorme neogotische inbreng in Maastrichtse kerken, gaf de adviezen. En zo kwam het dat er voor het eerst in Nederland een monumentaal gebouw werd heringericht als archiefdienst.

Bij een restauratie horen problemen. Een probleem waarvoor elke archiefdienst uiterst bang is, kondigde zich al bijzonder snel aan. En dat is water. Het water van de Jeker borrelde door de vloer van de kerk (1880). Water en archieven, bestaat er een grotere vijand? Daarom werd besloten een betonnen vloer te storten. Maar door deze

De Sterre der Zeekapel, waarin nog het originele neogotische meubilair, de voorkeur van Habets, te zien is.

(foto J. van Kronenberg)

beslissing kon er geen vloerverwarming worden aangelegd. Zodoende kwamen er kolenkachels. Weer dezelfde vraag: bestaat er een grotere vijand dan archieven en vuur?

Nu moest er nog naar een nieuwe archivaris worden gezocht. Deze werd gevonden in de persoon van de bekende historicus Jos Habets, op dat moment pastoor van Wolder. In 1881 volgde zijn benoeming. Van Habets weten we dat hij, behalve zijn liefde voor geschiedenis, ook een groot liefhebber was van de neogotische kunststijl. Toen Habets aan zijn nieuwe

baan begon, ontbrak het hem aan van alles. Daarom nam hij maar uit zijn eigen huishouden wat noodzakelijk meubilair mee. Het zal niemand verbazen dat Habets een grote voorkeur had voor neogotisch meubilair. In een brief schreef hij wat hij nodig had: 'een lessenaar, een bureau-ministre met laadjes en boekenrekje, tafels, stoelen, een klederkast, kolenbak, zitbanken en een kapstok'. Dit speciaal ontworpen meubilair heeft grotendeels nog tot in de zestiger jaren van de twintigste eeuw gediend. Nu nog staan er enkele stukken van deze stijl in de Sterre der Zeekapel. Tegenwoordig wordt deze ruimte rechts van het koor door het personeel gebruikt voor vergaderingen, lesgeven en andere activiteiten die een rustige omgeving vragen. We werken dan aan de originele tafels en stoelen uit het laatste kwart van de 19e eeuw.

Willemien Schouten

Jos Habets (1829-1893), de eerste rijksarchivaris in Limburg. De kunstschilder Guillaume Eberhard maakte dit portret in 1935, meer dan veertig jaar na het overlijden van Habets.

Literatuur: Dingemans, De oude Minderbroeders (Maastrichts Silhouet 1983); Schiphorst, De neogotische inrichting van het Rijksarchief, in: Achter de Minderbroeders (1996).

Archiefsprokkels

De vaste rubriek 'Archiefsprokkels' wordt verzorgd door medewerkers van het Historisch Centrum Limburg. Elke twee weken een

hele pagina met een nieuw verhaal, opgediept uit de archieven van Maastricht. Eerder verschenen sprokkels kunt u nog eens nalezen

op www.rhcl.nl. Historisch Centrum Limburg, Sint Pieterstraat 7, 6211 JM Maastricht, tel. 043 - 328 55 00, info@rhcl.nl

historisch
centrum
 limburg